

บทบาทอาสาสมัครคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ (อสภ.)
ในการป้องกันอาชญากรรมและจัดการความขัดแย้งในชุมชน

ผศ. ยศศักดิ์ โกไศยกานนท์

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวทางการจัดตั้ง บทบาท อำนาจและหน้าที่ของ "อาสาสมัครคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ" (อสภ.) 2) ศึกษาข้อมูลบริบททางสังคมของชุมชนที่ศึกษาทั้ง 13 ชุมชน 3) ศึกษาบทบาทของอาสาสมัครคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในด้านการดำเนินกิจกรรมการป้องกัน อาชญากรรมและการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน 4) ศึกษาปัจจัยและผลกระทบทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นข้อเอื้อทางกฎหมาย ปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมายที่ส่งผลกระทบต่อบทบาทการดำเนินกิจกรรมของอาสาสมัครคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และ 5) ศึกษาเส้นทางการสร้างมาตรการยอมรับทางกฎหมายและข้อเสนอแนะว่าควรแก้ไขปรับปรุงกฎหมายฉบับใดบ้างที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินกิจกรรมของอาสาสมัครคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน เพื่อนำไปสู่ความสมานฉันท์ในสังคมไทย

ผลการวิจัยที่สำคัญสรุปได้ 2 ประการ ดังนี้

ประการแรก บทบาทของอาสาสมัครคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ในการป้องกันอาชญากรรม และจัดการความขัดแย้งในชุมชนนั้น อาศัยปัจจัยเอื้อที่มาจากต้นทุนทางสังคม (Social Capital) ได้แก่ ผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้อาวุโส และผู้นำชุมชนทั้งในรูปแบบดั้งเดิมตามธรรมชาติและในรูปแบบการจัดตั้งเป็นทางการ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น รวมถึงระบบจารีตประเพณีของชุมชน (Customary Law) ได้แก่ วัฒนธรรมชุมชน จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศาสนาและความเชื่อต่าง ๆ มาเป็นการประสานพลังร่วม (Synergy) ต่อการแสวงหากระบวนการและความยุติธรรมทางเลือกที่ไม่จำเป็นพึ่งกระบวนการยุติธรรมเสมอไป อันเป็นการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างหนึ่ง

ประการที่สอง ปัจจัยและมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับบทบาทอาสาสมัครคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ในการป้องกันอาชญากรรมและจัดการความขัดแย้งในชุมชน พบว่า

1. กลุ่มกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งระดับบุคคลที่เอื้ออยู่แล้ว ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและพาณิชย์ และพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการนั้น

2. กลุ่มกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งระดับบุคคลที่เป็นอุปสรรคและควรแก้ไขปรับปรุงโดยเพิ่มเติมอำนาจของชุมชนและการมีส่วนร่วมของอาสาสมัครคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

ในการจัดการ ความขัดแย้งในชุมชน นอกเหนือจากให้ฝ่ายรัฐจัดการฝ่ายเดียว ได้แก่ พระราชบัญญัติปกครองท้องถิ่น พ.ศ. 2457 พระราชบัญญัติจัดระเบียบบริหารหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติจัดตั้งและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงาน และวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติการเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2524 เป็นต้น

3. กลุ่มกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งระดับกลุ่มบุคคลหรือระดับชุมชนที่ควรแก้ไข และปรับปรุงเพิ่มเติม โดยการระบุดังสิทธิการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันและจัดการความขัดแย้งในชุมชนตลอดจนขยายบทบาทของเครือข่ายและอาสาสมัครคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ได้แก่

- พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535
- พระราชบัญญัติส่งเสริมและอนุรักษ์พลังงาน พ.ศ. 2535
- พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535
- พระราชบัญญัติสวนป่า พ.ศ. 2535
- พระราชบัญญัติสาธารณสุข พ.ศ. 2535
- พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535
- พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522
- พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง

พ.ศ. 2535 เป็นต้น

4. กลุ่มกฎหมายที่ควรสร้างมาตรการรับรองทางกฎหมายโดยการออกกฎหมายใหม่ ได้แก่ ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการจัดการความขัดแย้งในชุมชนหรือร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยยุติธรรมชุมชน

5. กลุ่มกฎหมายที่ควรสร้างมาตรการรับรองทางกฎหมายโดยการออกกฎหมายในระดับระเบียบ คำสั่งและกฎกระทรวง เพื่อรองรับบทบาทของอาสาสมัครคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในกระทรวงยุติธรรมเกี่ยวกับระบบการจัดสรรงบประมาณสวัสดิการและอื่น ๆ ที่เอื้อต่อการใช้อำนาจของชุมชนหรือการมีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมและจัดการความขัดแย้งในชุมชน เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนระบบคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในลักษณะพหุสังคมมากขึ้น